

علم أصول الفقه

٦٦

٩١-١-٢٦ مبادئ مختص تصديقي

دراسات الأستاذ:
مهدي الهادي الطهراني

مرتبہ و دامنه‌ی عصمت

- گفتیم با سه دلیل ثابت می‌گردد که انبیا - و به تبع ائمه علیهم السلام - از خطا و نسیان و عصیان معصوم هستند. آن دلایل عبارتند از:
- ۱. دلیل عقلی متکلمان.
- ۲. دلیل عقلی فلاسفه.
- ۳. دلیل نقلی.
- دلیل نقلی در واقع تأییدی بر دلایل عقلی است و آن دو دلیل عقلی اگرچه در میزان دلالت تفاوت دارند، از اثر عملی یکسانی برخوردار هستند.

مرتبہ و دامنه‌ی عصمت

- در نتیجه‌ی این بحث معلوم می‌گردد:

مرتبۀ و دامنۀ عصمت

- معصوم در هیچ موردی گرفتار غفلت، خطا، نسیان، و عصیان نمی‌شود، چه گفتار و رفتار او مربوط به یک امر دینی باشد و چه آنچه می‌گوید یا انجام می‌دهد، امری غیر دینی باشد.
- بنابراین اگر معصوم حقیقتی را بیان نماید که عنصر دینی نباشد - مثلاً از یک مطلب علمی سخن بگوید - ، قطعاً سخن او مطابق با واقع است. همان گونه که اگر مطلبی شرعی و دینی را بیان نماید، هیچ خطایی در سخن او نیست.

مرتبہ و دامنہی عصمت

- یک عنصر دینی، عنصری است که در سعادت واقعی انسان نقش دارد، حال اگر مربوط به حوزهی اعتقاد باشد، اعتقاد به آن در سعادت انسان مؤثر است و اگر مربوط به حوزهی رفتار باشد، عمل به آن موجب سعادت انسان می‌شود و اگر در حوزهی خلیات و صفات روحی باشد، داشتن آن خلق و خوی در سعادت انسان نقش دارد.

مرتبۀ و دامنہٴ عصمت

- به عبارت دیگر اموری که در سعادت انسان مؤثرند، در سه بخش اعتقادات، رفتارها و خلیات قرار دارند. این سه بخش با یکدیگر کاملاً در داد و ستد و تعامل و ارتباطند. نمی‌شود کسی در اعتقادات موحد باشد و در رفتار مشرک و یا... .

مرتبہ و دامنه‌ی عصمت

- در مقابل مراد از عنصر غیر دینی، عنصری است که علم به آن هیچ نقشی در سعادت و شقاوت انسان نداشته باشد.

مرتبہ و دامنه‌ی عصمت

- بنابراین اگر معصوم از میزان فاصله‌ی یک ستاره تا زمین خبر دهد، اعتقاد ما به آن یا عدم آن تأثیری در کمال انسان ندارد. یک انسان می‌تواند مؤمن باشد، در عین حال اعتقادی به صحت آن گزاره نداشته باشد.

مرتبہ و دامنہ ی عصمت

- البتہ توجہ داریم آنچه بی تأثیر است، اعتقاد به محتوای گزاره می باشد والا اعتقاد به این سخن از آن جهت که منتسب به معصوم است و کلام معصوم، کلامی حق می باشد و در کمال معنوی مؤثر است. این تأثیر از جهت استناد به معصوم است نه از جهت محتوای آن گزاره.

مرتبۀ و دامنہٴ عصمت

- ناگفته نماند اگرچه تمام گفتارها و رفتارهای معصومان، صادق و مطابق با واقع و بر حق است و خطا و غفلت و عصیانی در آنها وجود ندارد، اما معنای این گفتار آن نیست که ضرورتاً همهٴ آنها امری دینی هستند. صدق یک گزاره، با دینی بودن آن مساوی نیست.

مرتبۀ و دامنۀ عصمت

- یک گزاره می‌تواند صادق باشد، اما در سعادت و شقاوت انسان نقشی ایفا نکند. بله از آن سو، نیز با این بیان نمی‌توان ثابت نمود که در بین گزاره‌های معصومان، ضرورتاً عنصری غیر دینی وجود دارد.
- بنابراین آنچه تا کنون گفتیم فقط عصمت را ثابت می‌نماید نه ثابت می‌کند که رفتارها و گفتارهای معصومان دینی‌اند و نه ثابت می‌کند که عنصری غیر دینی در بین آنها است.

مرتبۀ و دامنہٴ عصمت

- بدین ترتیب با توجہ بہ تمام مطالب مطرح شدہ، مرتبہ و دامنہٴ عصمت معلوم می‌گردد. وقتی از عصمت انبیا و ائمه علیہم السلام در تمام شؤون زندگی سخن می‌گوییم و اثبات می‌نماییم کہ آنها فقط در تلقی و ابلاغ وحی معصوم نیستند و در خارج از این حوزه نیز عصمت دارند، بحث ما مربوط بہ مرتبہٴ عصمت است و وقتی از عصمت آنان در امور غیر دینی سخن می‌گوییم و عصمت آنها را فقط منحصر در امور دینی نمی‌شماریم، بحث ما مربوط بہ دامنہٴ عصمت می‌باشد.

مرتبہ و دامندہی عصمت

- نتیجہ و حاصل بحث در مورد مرتبہی عصمت چنین است:
- ۱. مسلماً و بدون هیچ اختلافی معصومان در دریافت و ابلاغ دین مصون از خطا و نسیان و عصیان هستند.

مرتبہ و دامنہ ی عصمت

- ۲. در عمل به دین نہ تنها معصوم از عصیانند، بلکه از خطا و نسیان نیز مبرا هستند.

مرتبہ و دامنہ ی عصمت

- ۳. بنا بر نظر متکلمان آنها در حدی که در مرئی و منظر مردم است، معصومند و بنا بر نظر فلاسفہ در امور مخفی از چشم مردم نیز عصمت دارند.

مرتبہ و دامنہ ی عصمت

- ۴. آیات دال بر عصمت مؤید همین معنا است و آیاتی که به ظاهر عدم عصمت انبیا را مطرح می‌کند، قابل تأویل هستند.

مرتبہ و دامنه‌ی عصمت

- و نتیجه و حاصل بحث در مورد دامنه‌ی عصمت عبارت است از:
- ۱. معصومان علیهم السلام، چه در حوزه‌ی دین و چه در حوزه‌ی خارج از آن (در امور عادی و طبیعی یا در علوم و فنون)، چه در گفتار و چه در رفتار، از خطا و نسیان و عصیان مبرا هستند.

مرتبہ و دامنه‌ی عصمت

- ۲. هر آنچه مرتبه‌ی عصمت انبیا و ائمه عليهم السلام را ثابت می‌نماید، وسعت دامنه‌ی عصمت آنها را نیز اثبات می‌کند.

مرتبہ و دامنه‌ی عصمت

- پس معصومان علیہم السلام از بالاترین مرتبہ‌ی عصمت برخوردارند و دامنه‌ی عصمت آنها تمامی امور را در بر می‌گیرد.

مرتبہ و دامنہ ی عصمت

- از نظر اسلام دنیا مزرعہ ی آخرت است. بنابراین سعادت ی کہ مورد نظر اسلام است، ہم سعادت دنیوی را شامل می شود و ہم سعادت اخروی را. سعادت دنیا بہ این است کہ زندگی انسان در دنیا موجب آباد شدن آخرتش شود. از این رو، اسلام، خوش گذرانی در دنیا را کہ در پی آن، نابودی آخرت است، نمی پسندد و این را عین شقاوت می داند.

مرتبہ و دامنہ‌ی عصمت

- برخی آیین‌ها و مکاتب معتقدند که برای تأمین آخرت باید به تخریب دنیا پرداخت. چیزی که از مسیحیت - به خصوص برخی فرقه‌های آن - برداشت می‌شود و یا برخی مکاتب صوفیانه، مدعی آن هستند، ناسازگاری بین دنیا و آخرت است. در نظر آنان برای رسیدن به سعادت اخروی، چاره‌ای جز ویرانی دنیا نیست. چنین چیزی از نظر اسلام مخدوش است.

مرتبہ و دامنه‌ی عصمت

- برای تأمین آخرت، لازم نیست دنیا را ویران کنیم، بلکه باید آن را آباد نماییم؛ ولی آبادانی مورد نظر اسلام - که مدنظر انبیای گذشته نیز بوده است - آبادانی-ای است که منشأ آبادانی آخرت شود. هدف نهایی آخرت است. و به تعبیر فلسفی آخرت باطن دنیا است.
- به طور مثال در حوزه‌ی اقتصاد، اسلام مخالف فقر است و معتقد است باید اقل امکانات معیشتی برای افراد جامعه فراهم شود؛ چرا که فقر زمینه‌ی گمراهی است. از این رو، بر همه واجب است که برای ریشه-کن شدن فقر در جامعه تلاش نمایند.

مرتبہ و دامنہ ی عصمت

- در واقع ما با رفتارهایمان، خلیات خود را می‌سازیم. خود خلیات منشأ رفتارهای ما می‌شود و تکرار رفتارها، خلیات را در ما تثبیت می‌کند. همچنین خلیات و رفتارها تابع اعتقادات هستند و از سوی دیگر زمینه‌ی این اعتقادات و استحکام آنها را نیز فراهم می‌آورند.